

conditions in which the process of readiness formation of the future physical culture and choreography teachers to implement the variant modules in the process of professional activity will be more successful.

The purpose of the article is to determine and substantiate the pedagogical conditions for the formation of readiness of future physical culture and choreography teachers to implement the variant modules in the process of professional activity.

Being used research methods are analysis of scientific sources, generalization of the results of individual authors' studies.

Main results of the study. Taking into account the results of the analysis of scientific works, one can express the assumption that the formation of the readiness of future physical culture and choreography teachers to implement variant modules in the process of professional activity will be more effective under the following pedagogical conditions, namely: motivation of future physical culture and choreography teachers to obtain choreographic competencies in the process of educational activities; the introduction of innovative methods and methods of training that directly affect the formation of the readiness of future physical culture and choreography teachers to implement variant modules in the process of professional activity; providing of future physical culture and choreography teachers with the technology of planning of safe physical activity at the variant modules with elements of choreography in the process of professional activity.

Originality of the research results. For the first time, the pedagogical conditions of formation the readiness of future physical culture and choreography teachers for the implementation of variant modules in the process of professional activity were determined and substantiated.

Conclusions and specific proposals. The determined pedagogical conditions imply the organization of the process of professional training of future physical culture and choreography teachers, which will ensure the effective formation of their readiness to implement the variant modules in the process of professional activity.

Key words: professional activity; pedagogical conditions; future teachers; physical culture; choreography; variant modules; formation of readiness; readiness; innovative methods and forms.

Одержано редакцією 05.09.2017
Прийнято до публікації 19.09.2017

УДК 378.4.014/.018 (045)

ГНЕЗДІЛОВА Кіра Миколаївна,
доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри педагогіки вищої школи і
освітнього менеджменту, Черкаський
національний університет імені Богдана
Хмельницького, Україна
e-mail: kiragnez@gmail.com

ВЗАЄМИНИ СУБ'ЄКТІВ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В ІСТОРІЇ УНІВЕРСИТЕТІВ

Анотація. Наголошено, що університетська корпорація відрізняється особливими взаєминами між суб'єктами освітнього процесу. Показано, що деякі з них нині здаються досить звичними, хоча мають свою історію. Доведено, що на характер таких узаємин впливають суспільно-політичні умови і трансформація організаційних структур самого університету, а історичний екскурс до витоків становлення взаємин в університетській корпорації дозволяє пояснити характерні для неї явища.

Ключові слова: взаємини; ділові взаємини; особисті взаємини; викладач; студент; адміністрація; університетська громада; корпорація.

Постановка проблеми. Проблемі підготовки науково-педагогічних кадрів на сучасному етапі реформування вищої освіти приділяється особлива увага. У цілому в сучасній системі вищої освіти можна назвати декілька провідних тенденцій, які позначаються на освітньо-професійній підготовці викладачів вищої школи: підвищення рівня професійної компетентності й системний професійний саморозвиток, самовдосконалення викладача; посилення ролі його методичної підготовки й забезпечення сприятливого освітнього середовища; тенденція до безперервного процесу розширення функцій викладачів; участь викладачів у різноманітних наукових міжнародних проектах; посилення ролі викладача у забезпеченні якості освіти, зокрема, дотримання академічної доброчесності; підвищення культури ділової та міжособистісної взаємодії викладача і студентів в освітньому процесі, а також між викладачами, між викладачами й адміністрацією вишу.

Особливу увагу привертає остання з названих тенденцій. Запропоновані на нині університетами освітні програми підготовки майбутніх викладачів вищої школи різняться своєю змістовою наповненістю. Однак вони зорієнтовані в більшості на питання, що пов'язані з організацією й управлінням освітнім процесом у вишах, розв'язанням проблем методичного і психологічного характеру та ін. Відзначимо, що в процесі магістерської підготовки майбутніх викладачів більше уваги варто приділяти питанням вибудовування ділових і особистісних узаємин з усіма суб'єктами університетської корпорації. Однак у змісті психолого-педагогічних курсів для магістрантів у своїй більшості акцентується увага на характері взаємин між викладачами і студентами, зокрема, його психологічному складнику. Безсумнівно, важливою є обізнаність викладача з психологічною стороною побудови взаємин і вибудовування відповідної поведінки зі студентами у ході організації й проведення навчальних занять. Нажаль, у меншій мірі представлені для вивчення матеріали, що присвячені взаєминам (особистісним і діловим) між викладачами, викладачами й адміністрацією, а також історичним аспектам, що є «ключем» для їх обґрунтування в університетській корпорації сьогодення. Тому деякі питання є незрозумілими для сучасного викладача або магістранта, який у подальшому планує присвятити себе викладацькій і науковій діяльності в університеті, хоча вони мають своє історичне обґрунтування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різноманітні аспекти розвитку університетів й університетської освіти в різні часи висвітлені в напрацюваннях вітчизняних і зарубіжних учених (В. Андрущенко, П. Вандермеш, Л. Ван Хааске, О. Глузман, Н. Дем'яненко, С. Курбатов, О. Мещанінов, В. Огнев'юк, Б. Рідінгс, З. Самчук, С. Сорочан, Н. Терентьева, П. Уваров та ін.). Специфіка взаємин між членами університетської громади описана на сторінках праць науковців різних часів, зокрема, сучасності (Ж. Верже, В. Вернадський, Т. Жуковская, К. Казакова, Р. Колінз і С. Рестіво, М. Костомаров, С. Куделко, Д. Ліхачов, П. Уваров та ін.). У більшості досліджень увага акцентується на характері взаємин окремих суб'єктів університетської спільноти (між студентами, студентами і викладачами, між викладачами, адміністрацією й викладачами/студентами) у різні часи розвитку університетів. Проте поза увагою залишається узагальнена характеристика взаємин усіх суб'єктів університетської спільноти в історичному ракурсі в залежності від впливу різноманітних чинників.

Мета статті. З огляду на все вище сказане, розглянемо особливості вибудовування взаємин між суб'єктами університетської корпорації в історії університету, й узагальнимо деякі результати проведеного дослідження в ракурсі цієї проблематики з проекцією на життєдіяльність сучасного університету.

Виклад основного матеріалу. Університетській корпорації, починаючи з моменту свого утворення, притаманна специфіка взаємовідносин усіх суб'єктів

освітнього процесу. Інтерес представляє характер узаємин у системах: «викладач – студент (студенти)», «викладач – викладач (колектив викладачів)», «викладач – адміністрація університету», «студенти – адміністрація університету».

Відзначимо, що взаємини між суб'єктами університетської корпорації змінюються з часом, і не тільки. На їх характер впливають різні чинники. Як зазначає у своїй роботі К. Казакова [1], зміни суспільно-політичних умов і трансформація організаційних основ університету визначають соціально-професійний образ студентів і викладачів. Проте, як показують результати наукового пошуку, простежується обернений причинно-наслідковий зв'язок: особливості побудови взаємин між окремими суб'єктами університетської спільноти, зокрема, між окремими науковцями (науковими школами) приводять до змін у соціальній організації самої науки.

Взаємини між викладачами. Викладач у системі взаємин університетської спільноти формує й водночас відчуває вплив офіційних узаємин у всьому їх різноманітті. Офіційні взаємини вимагають застосування певної моделі корпоративної поведінки, у якій відображені соціальний ранг і соціальна роль, рівність або відмінність соціальних статусів. В офіційних узаєминах викладачів університетів простежується тенденція не втручатися в поле професійної компетентності іншого викладача, оскільки це, зазвичай, приводить до ділових конфліктів. Офіційні відносини між викладачами в університетах значно складніші, ніж у середній школі. Це пояснюється більш складною структурою офіційної ієрархії в університетах (посада, науковий ступінь), залежністю навчального навантаження й оплати за працю від соціального рангу викладача. На офіційні взаємини впливають стаж роботи і вік викладача. Правила вибудовування таких узаємин між викладачами однакового рангу у вищій школі мають давню історію й підтверджують свою доцільність.

Вибудовування взаємин між викладачами на різних етапах розвитку університету можна простежити на основі вивчення спогадів і автобіографій студентів і викладачів. Між викладачами часто виникають конфлікти різного характеру. Так, звертаючись до історії розвитку перших університетів, дослідники зазначають, що між викладачами виникають такі конфлікти: пов'язані з обвинуваченнями у «крадіжці» учнів (разом із супутнім доходом і платою за випробування); через належність до різних факультетів (у Парижі члени факультету мистецтв скаржаться, що богослови контролюють їхнє навчання; у інших місцях засуджується зарозумілість докторів права); між магістрами через відмінності в соціальному статусі (причини конфліктів обмежувалися сферою корпоративної ідентичності); через приналежність до різних національностей (протистояння магістрів чехів і німців у Празі в 1409 р.); конфлікти на професійній основі як форма інтелектуальних зіткнень [2].

Нерідко причинами конфліктів у професорській корпорації стають і наукові переконання. У своїй праці Р. Колінз і С. Рестіво аналізують причини конфліктів і суперечок між відомими науковцями-математиками, їх наслідки на зміни в соціальній організації науки математики [3]. Серед причин конфліктів відомих учених автори називають проблеми: паралельних відкриттів і питання першості (Ньютон – Лейбніц), націоналістичної упередженості (наслідки конфлікту Ньютона – Лейбніца), проблема порушення таємниці (Кардано – Тарталья), утиск конкуруючих ідей (Коші – Пуассон – Абель – Галуа), повне привласнення чужих ідей (де Лопіталь, Грегорі, Бернуллі), боротьба за контроль над університетськими позиціями, журналами і науковими товариствами (Кантор – Кронекер) [3].

Описуючи конфлікти між ученими, автори приходять до висновків, що інтелектуальний прогрес, який супроводжує ці суперечки, необхідно аналізувати в ракурсі змін організаційних форм самої науки математики. Так, із суперечки Кардано – Тарталья розпочинається падіння патріархальної організації

інтелектуальної власності й системи змагань між математиками: засекреченість загальних методів і публікація окремих задач і розв'язків поступаються місцем інтелектуальному змагання навколо більш абстрактних ідей. З конфлікту Ньютона – Лейбніца розпочинається перехід від традиційних форм патронажу до більш стабільного урядовому патронажу, що здійснюється через академії. Цей перехід, за переконаннями авторів, пов'язаний зі зміною в комунікаціях між науковцями того часу: від неофіційної комунікаційної мережі, котра формується навколо «центрів» обміну науковими посланнями, до більш «безособової» арени наукових журналів. Скандал з Абелем і Галуа у Французькій академії, насамперед, указує на занепад інституту централізованого патронажу і на підйом університетів, що орієнтовані на дослідницьку діяльність (заснування в 1810 р. Берлінського університету). Суперечки Кантора – Кронекера відбуваються в епоху, коли незначна елітарна університетська мережа перетворюється в математичне співтовариство у світовому масштабі (проведення першого міжнародного конгресу математиків у Цюриху в 1897 р., утворення спільнот математиків) [3].

Доволі часто конфлікти між окремими вченими переростають у колективні конфлікти між науковими школами з конкуруючими програмами. Однак суперечки виникають не лише між представниками різних наукових шкіл, але й у середині самої школи. Більш детально це розглянуто у праці А. Олейника, що присвячена інституційному поясненню дефіциту спілкування в науці. Автор називає два ідеальні типи інституційної організації сучасної науки: школу і гурток. При цьому, характеризуючи специфіку спілкування в середині наукової школи (спільнота вчених, які поєднані прихильністю до однієї й тієї самої теорії та, як правило, тих, хто навчається в одних і тих самих викладачів), дослідник підкреслює, що в ній домінує монологічний принцип спілкування в системі «Учитель – Учень»: «Під погрозою інтриг і внутрішнього розколу члени школи не можуть допустити більш-менш серйозній критиці «основ», сформульованих її батьком-засновником. Монолог Учителя може лише доповнюватися хором, а не перебиватися іншим соло» [4]. Як приклад порушення цієї тези, автор наводить конфлікт, що виник між Учителем З. Фрейдом і його учнем К. Юнгом, причиною якого стає відкрита критика зі сторони останнього поглядів свого вчителя, прагнення мати і відстоювати власні думки.

Набагато пізніше зустрічаємо іншого роду причини конфліктів між представниками професорської корпорації, зокрема, комерційна або так звана підприємницька діяльність викладачів. Так, наприклад, у Харківському університеті звичайним способом заробітку деяких викладачів є «пансіонерство» – здача студентам у найом своїх квартир, або «учнівство» перед здачею іспитів із пристойною винагородою. Студенти могли розраховувати на якусь лояльність зі сторони таких викладачів під час складання іспитів [5].

Найчастіше самі студенти стають причиною конфлікту між викладача. Зокрема якщо це стосувалося підтримки переконань студентів, які виступають проти порушень їхніх свобод. Так, М. Костомаров у своїй автобіографії описує початок студентських смут у Петербурзькому університеті, причиною яких стають розпорядження, що сформульовані комісією з професорів, і, які розцінюються студентами як посягання на їхні свободи. Серед подібних розпоряджень ним називаються такі: «... 1) призначення цензу для вступу до університету, що простягається до семи неоподатковуваних мінімумів доходів щорічного внеску без усякого винятку для незаможних, оскільки в університет мали можливість вступати лише люди заможні; 2) заборона студентських сходок і знищення студентських кас для допомоги незаможним студентам; 3) заборона влаштовувати в будівлі університету концерти, спектаклі й літературні вечори з метою поповнення студентської каси; 4) закриття університетських аудиторій для осіб жіночої

статі й допущення сторонніх осіб не інакше як з особою платною й особливими квитками; 5) зобов'язання, що покладене на студентів, при вступі до університету брати друковані правила, так звані матрикули» [6]. При цьому сама комісія з викладачів поділяється на три «партії»: перша – підтримує введення підготовлених розпоряджень; друга група професорів – опозиція, і як прояв своєї незгоди ними подані прохання про відставку; третя група дотримується нейтралітету. У результаті цього між професорами виникають конфлікти, що переростають надалі у ворожість. Як зазначає сам М. Костомаров, після студентських смут між ним та іншими викладачами раніше теплі дружні взаємини стали більш прохолодними.

Взаємини між представниками студентської корпорації. У житті університетів досить часто трапляються конфлікти між студентами, причини яких пов'язані з особистими антипатіями, різницею у віці, культурі, майновому стані, у рівні успішності і характері взаємин із викладачами. Відзначимо, що конфлікти між студентами на ґрунті національних відмінностей мають місце в університетах, розпочинаючи з часу їх утворення (між представниками різних націй), і пізніше. Описуючи студентські смути, які мають місце в університетах у першій половині XIX ст., М. Костомаров зазначає: «В університеті св. Володимира студентське питання стикалося вже з національним, домішуючи ворожнечу між поляками і росіянами» [6].

Для попередження й подолання цих та інших конфліктів між представниками студентської спільноти створюються певні корпоративні документи – статuti. Вони відображають специфіку освітнього закладу, характер влади в ньому. У цих статутах були визначені обов'язки студентів, описані санкції, що накладаються на них у разі порушення статуту, і умови, коли саме ці санкції повинні здійснюватися і ким. Таким чином, статут виступає в ролі механізму, регулятора взаємин університетської спільноти. Так, студентам Петербурзького університету в момент урочистої церемонії зарахування до університету видаються правила поведінки, що складені латиною. Приймаючи їх, молоді люди обіцяють їм слідувати, на знак чого замість присяги подають ректору праву руку.

Серед видів покарань практикуються м'які (догана ректора, обмеження свободи пересування, що важливо для казенних студентів, що живуть на території університету) і суворі (карцер і виключення з університету). Найсуровішим покаранням вважається виключення без права вступати до російського або закордонного університету, бо просто виключений міг знову поступити в той чи той університет [7].

Основні причини дисциплінарних стягнень мало змінюються з роками. У своїх роботах дослідники (Т. Жуковська, І. Посохов) указують на такі правила, порушення яких погрожують студентству стягненням або карцером: недотримання форми, невиконання наказів, сварки між студентами, «нескромні вчинки» (такі, як відвідування німецького клубу на Василівському острові, куди вхід студентам суворо заборонено, пияцтво, гра в карти, куріння тютюну, участь у громадських гуртках, проголошення публічних промов) та ін. Крім того, караються: відсутність на лекції без поважної причини, грубі відповіді професорам під час лекцій, недотримання пристойності в аудиторіях для занять. Важкою провиною вважаються «зухвалі пояснення» студента, за які можна було отримати сім днів карцеру. Однак, за результатами дослідження К. Казакової [1], рішення про дисциплінарне покарання залежить не тільки від тяжкості студентського проступку, а й від особистих взаємин студентів і членів професорської корпорації.

Крім вище зазначених правил і дисциплінарних стягнень, студенти були позбавлені права вибору викладача, термінів навчання, курсів лекцій, форми занять. Тому як відповідь на зазіхання на свої академічні свободи студенти застосовують різні способи манкірування лекцій [1].

Розробивши механізм розв'язання дисциплінарних ситуацій, закордонні університети стикаються з такими академічними проблемами, як списування, нечесність у навчальній діяльності, в академічних випробуваннях. Академічні чесноти і, зокрема, боротьба за якість освіти, чесність студентів у навчальній і науковій діяльності викликають появу таких корпоративних документів, як Кодекс честі студента (Honor Code). Уважається, що вперше він був прийнятий за сприяння Т. Джефферсона в коледжі Вільямса і Мері (США), у 1893 р. зусиллями Б. Таркінгтона і Ч. Оттлі кодекс честі запроваджений у Принстонському університеті, а потім і в інших.

Відзначимо, що в американських університетах одними з активних учасників в розробленні й запровадженні статутів або кодексів честі стають самі студенти, оскільки розроблення корпоративних документів в університеті повинно бути консолідованим процесом. Для американських університетів Кодекс честі – це метод організації студентського самоврядування. Дотримання Кодексу є однією з функцій діяльності Студентського самоврядування в американських університетах і коледжах.

У вітчизняних університетах ініціаторами введення правил і норм у вигляді розпоряджень завжди виступають адміністрація або комісія з числа професорів, що, як показує історія, викликає шквал обурень зі сторони студентів, оскільки порушуються, на їхню думку, академічні свободи. Ухвалення документа «зверху» завжди супроводжується проявами невдоволення більшої частини представників університетської спільноти, як наслідок, – керівництво відчуває опірність з їхньої сторони. Оскільки мова йде про зміни цінностей, стереотипів поведінки, що сформувалися в університеті протягом довгого часу. Нині докорінно ситуація не змінилася. Багато університетів, розуміючи необхідність і важливість розроблення й запровадження Кодексів честі або Кодексів корпоративної культури університетів, усе ж діють тим самим способом. Хоча зазначимо і той факт, що залучення студентів і викладачів до роботи зі спільного складання правил і норм поведінки в університеті (по суті, оформлення існуючої корпоративної культури вишу у вигляді нормативного документа) не зустрічається в останніх очікуваного натхнення й активності.

Взаємини між викладачами і студентами в історії університету. Історія університетів має доволі багато описів конфліктних ситуацій, дієвими особами яких є викладачі і студенти. Причиною конфліктів між ними був не лише освітній процес. У середньовічному університеті оплата праці викладачів і оренда приміщень для занять здійснюється на договірних умовах і доволі часто слугує причиною конфліктів між викладачами і студентами. У XII ст. П'єр Абеляр, відомий французький філософ і поет, був одним із кращих викладачів Парижу. У своїй автобіографічній книзі «Історія моїх поневірянь» [8] він скаржиться, що студенти постійно намагаються занижити оплату за основні (ординарні) лекції й відмовляються платити за додаткові (екстраординарні).

У ракурсі заявленої проблематики виникає питання про особливості спілкування між професурою і студентами в історії університету. На теперішній час вивченню особливостей спілкування «викладач – студент» присвячені дослідження психологів і педагогів. У своїх роботах учені розкривають психологічні та педагогічні аспекти спілкування викладача і студента. Наприклад, описуються (М. Філоненко) характерні для викладача моделі спілкування зі студентами: «Монблан», «Китайська стіна», «Локатор», «Робот», «Я сам», «Гамлет», «Друг» і «Глухар» [9, с. 173–174]. При цьому всі зазначені моделі негативно позначаються на ефективності й результативності діяльності всіх суб'єктів освітнього процесу університету: як викладача, так і студента. На жаль, автором не наводяться приклади моделей, на основі яких вибудовується позитивне взаємодія між викладачем і студентами.

Відзначимо, що манера і характер спілкування між суб'єктами освітнього процесу також має свою історію. У зв'язку з цим становить інтерес дослідження

К. Казакової, у якому на основі спогадів студентів, викладачів і архівних документів показано еволюцію практики мовного спілкування членів університетської корпорації, зокрема в першій половині XIX століття. На початку (перша чверть XIX століття) було розповсюджено звернення до студентів і службовців університету на «ти», яке в подальшому змінюється на шанобливо-коректне [1].

Своє ставлення до викладача часто студенти висловлюють за допомогою оплесків, що в одному випадку свідчать про добре ставлення й подяку, у другому – про невдоволення і презирство до лектора [1]. Яскраві приклади вираження студентами свого ставлення до викладача за допомогою оплесків продемонстровані неодноразово у своїх спогадах М. Костомаровим [6].

Підтримуємо твердження К. Казакової [1], згідно з яким, описуючи і характеризуючи взаємини професури і студентства, слід урахувати значення індивідуального початку – типів особистості представника професорської корпорації. У цьому ракурсі цікавими є «портрети» викладачів Петербурзького університету 1860-х років, що описані в автобіографії М. Костомаровим. Зокрема, барвисто схарактеризовані як якості професорів, так і особливості вибудовування ними взаємин із колегами і студентською аудиторією.

Відзначимо також неоднозначне ставлення деяких викладачів до студентів (слухачів курсів) жіночої статі в історії університетів, і як наслідок вибудовування відповідних із ними взаємин і стилів спілкування в ході освітнього процесу. Доказ цьому знаходимо в роботі «Книга беспокойств» Д. Ліхачова. Так, згадуючи своє навчання в 20 роках XX століття в Ленінградському університеті, він описує заняття з логіки професора О. Введенського, який «... жінок відкрито не визнавав здатними до логіки. ... Він ставив студенткам «залік», підкреслено не питаючи їх, зрідка відпускаючи тільки іронічні зауваження з приводу жіночого розуму» [10, с. 87]. Однак вважаємо, що цей напрям потребує окремого вивчення.

Висновки. Узагальнимо все вищевикладене. Університетська корпорація відрізняється особливими взаємовідносинами між усіма суб'єктами освітнього процесу. Деякі особливості відносин між суб'єктами освітнього процесу в університеті, що нині здаються досить звичними і буденними, мають свою історію. На характер взаємин в університетській корпорації впливають суспільно-політичні умови і зміни організаційної структури самого університету. Вивчення різноманітних джерел інформації дозволяє дійти до висновку, що конфлікти і суперечності між науковцями/ науковими школами приводять до змін форм соціальної організації самої науки (на прикладі математики). Описано причини і наслідки конфліктів у студентському середовищі, викладацької корпорації, університетському співтоваристві в цілому на основі вивчення різноманітних матеріалів, у тому числі й автобіографій відомих учених. Обґрунтовано, що статuti або кодекси, що прийняті в університеті, по-різному сприймаються представниками університетської корпорації. Це залежить від того, чи обмежують вони свободи студентів і викладачів, чи дають можливість бути чесними по відношенню до себе і до інших в освітньому процесі університету.

Окремої уваги потребує вивчення питання про взаємини між викладачами та адміністрацією через призму історії університету, що є перспективами подальших наукових розвідок.

Список використаних джерел

1. Казакова К. С. Специфика отношений профессором и студентов в русском университете первой половины XIX века / К. С. Казакова // Научные проблемы гуманитарных исследований. – 2010. – № 2 – С. 72–79.
2. Верже Ж. Средневековый университет : учителя / Ж. Верже // Вестник высшей школы. – 1997. – № 5. – С. 36–40.

3. Collins, R., & Restivo, S. (1983). Robber barons and politicians in mathematics: a conflict model of science. *Canadian Journal of Sociology (Cahiers canadiens de sociologie)*, Vol. 8, 2, 199–227.
4. Олейник А. Н. Дефицит общения в науке: институциональное объяснение / А. Н. Олейник // *Общественные науки и современность*. – 2004. – № 1. – С. 41–51.
5. Куделко С. Деловая активность преподавателей Харьковского императорского университета в XIX веке (к постановке проблемы) / С. Куделко // *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія : Історія*. – 2014. – № 49 (спец. вип.). – С. 69–77.
6. Костомаров М. І. Слов'янська міфологія / М. І. Костомаров ; упоряд., приміт. І. П. Бетко, А. М. Полотай ; вступна ст. М. Т. Яценка. – Київ : Либідь, 1994. – 384 с. («Літературні пам'ятки України»).
7. Жуковская Т. Н. Как жили студенты Петербургского университета в первой половине XIX века [Электронный ресурс] / Т. Н. Жуковская // *Журнал «Санкт-Петербургский университет»*. – № 10 (3835). – 2011. – Режим доступа : <http://journal.spbu.ru/?p=709>
8. Абельяр П. История моих бедствий / П. Абельяр ; перевод с лат. С. С. Неретиной ; [примеч. С. С. Неретиной]. – Москва : ИФРАН, 2011. – 125 с.
9. Філоненко М. М. Психологія спілкування : підручник / М. М. Філоненко. – Київ : Центр учбової літератури, 2008. – 224 с.
10. Лихачев Д. С. Книга беспокойств : Воспоминания, статьи, беседы / Д. С. Лихачев. – Москва : Издательство Новости, 1991. – 526 с.

References

1. Kazakova, K. S. (2010). Specificity of relations of professors and students in the Russian university of the first half of the XIX century. *Nauchnye problemy gumanitarnykh issledovaniy (Scientific problems of humanitarian research)*, (2), 72–79 (in Russ.)
2. Verger, J. (1997). Medieval University: teachers. *Alma mater*, 5, 36–40 (in Russ.)
3. Collins, R., & Restivo, S. (1983). Robber barons and politicians in mathematics: a conflict model of science. *Canadian Journal of Sociology / Cahiers canadiens de sociologie*, Vol. 8, 2, 199–227 (in Engl.)
4. Oleynik, A. N. (2004). Deficit of communication in science: an institutional explanation. *Obshhestvennye nauki i sovremennost (Social sciences and modernity)*, (1), 41–51 (in Russ.)
5. Kudelko, S. (2014). Business activity of teachers of the Kharkov Imperial University in the XIX century (to the formulation of the problem). *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu imeni V.N. Karazina Seryia: Istoryia, (Bulletin of Kharkiv National University named after V.N. Karazin). Series: History, (49 (special edition))*, 49, 69–77 (in Ukr.)
6. Kostomarov, M. (1994). *Slavic mythology*; [emphasis, note Betko, I. P., Polotay, A. M.]. Kyiv: Lybid' (in Ukr.)
7. Zhukovskaya, T. N. (2011). How students of St. Petersburg University lived in the first half of the XIX century. *Zhurnal «Sankt-Peterburgskij universitet» (St. Petersburg University Journal)*, 10 (3835). Retrieved from <http://journal.spbu.ru/?p=709> (in Russ.)
8. Abelard, P. (2011). *History of my disasters*. Moscow: IFRAN (in Russ.)
9. Filonenko, M. M. (2008). *Psychology of communication: textbook*. Kiev: Center for Educational Literature (in Ukr.)
10. Likhachev, D. S. (1991). *The book of anxieties: memories, articles, conversations*. Moscow: Publisher News (in Russ.)

Abstract. *GNEZDILOVA Kira Mikolayivna. Relations between the subjects of educational process in the history of universities.*

Introduction. *The university corporation has special relations between all subjects of the educational process. Some peculiarities of these relations, rather habitual and routine today, have their own history. The nature of the relationship in the university corporation was influenced by socio-political conditions and changes in the organizational structure of the university itself. Historical retrospective of the relationship enables us to explain its characteristic phenomena.*

Purpose. *The aim of the study is to reveal the peculiarities of building relationships between the subjects of the university corporation in the history of university, and the synthesis of the research results concerning the modern university life.*

Results. *The teacher in the system of university relationships both forms and experiences the influence of official relations in their full diversity. Official relations require the certain model in corporate behavior reflecting the social rank, social role, equality or difference in social statuses. University teachers in their official relations tend not to interfere in the field of the professional competence of another teacher, as it usually leads to business conflicts. Conflicts of different nature have been often encountered between teachers in the history of universities. They were associated with the allegations on the «theft» of students,*

belonging to different departments, nationalities, differences in social statuses, conflicts on the professional basis as the form of intellectual collisions. Particular attention should be paid to contradiction between scientists and scientific schools that led to the changes in the organizational forms of the science itself. Often the students themselves became the cause of the conflict between teachers.

The university life has often witnessed the conflicts between students. The reasons were connected with individual dislike, difference in age, culture, property status, level of success, and the nature of the relationship with teachers. To prevent and resolve the student community conflicts, certain corporate documents – statuses – were created. They reflected the specifics of the institution, the nature of power in it. The statuses (codes) accepted at the universities, are differently perceived by the representatives of the university corporation. It depends on whether they restrict students and teachers' freedoms and rights, or gives them the possibility to be honest with themselves and others in the educational process of the university.

Originality. *The scientific novelty of the research results is that the relations between the subjects of educational process are characterized. In particular, the relations between students, between students and teachers, and between teachers in the history of the university have been analyzed.*

Conclusion. *The study of various sources of information has made it possible to conclude that the relationship between the representatives of the university community was influenced by social, economic and political factors at different stages of the history of university. Conflicts and contradictions between scholars and scientific schools have led to changes in the forms of social organization of the science itself. The study of relations between teachers and authorities in the history of the university needs particular attention, which is the prospect of further scientific research.*

Key words: *relationship; business relations; personal relations; teacher; student; administration; university community; corporation.*

*Одержано редакцією 13.09.2017
Прийнято до публікації 20.09.2017*

УДК 378.14:81 (045)

DUBROVINA Irina Volodumirivna,
senior lecturer in philology, social,
humanitarian and artistic disciplines Municipal
institution of higher education Kyiv regional council
«Academy of continuous education», Ukraine;

NESTERUK Lyudmila Olexandrivna,
master of Educational Program «Advice» on the
specialty 073 «Management» Department of
Pedagogical Creation of the National Academy of
Sciences of Ukraine M. P. Drahomanov, Ukraine
e-mail: iradubrovina@ukr.net

READINESS OF THE TEACHER TO THE CHALLENGES OF THE INFORMATION SOCIETY IN THE SPACE OF SELF-EDUCATION

Анотація. *Проаналізовано категорію «самоосвіта» як постійний процес розвитку професійних навичок учителя, психолого-педагогічного, науково-методичного навчання, реалізації творчого підходу в педагогічній діяльності, що сприяє ефективному формуванню конкурентоспроможного педагога. Указано на важливість педагогічної мотивації для постійного самовдосконалення. Дослідженням визначено компоненти, принципи і властивості індивідуальної програми викладання самонавчальної діяльності викладача музичного мистецтва і способи практичної реалізації індивідуальної програми самоосвіти.*